

Asia: VN/12980/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi digipalvelulain 6 a §:n muuttamisesta (tekoäly neuvonnassa)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Vastuullinen tekoäly ry ottaa kantaa luonnokseen hallituksen esityksestä siltä pohjalta, että tarve muuttaa digipalvelulakia juontuu aikeista ottaa kielimallipohjaisiin generatiivisiin tekoälyihin perustuvia teknologioita käyttöön. Näiden käyttöönottoon valtionhallinnossa liittyy perinteisiä teknologioita laajemmin vastuullisuuskysymyksiä, joita ei voida sivuuttaa. Oli teknologia tulevaisuudessa mikä hyvänsä, on huolehdittava, että nämä kysymykset on ratkaistu ennen käyttöönottoa.

Tekijänoikeudet: vaikka generatiivisen tekoälyn sovellus olisi paikallinen, perustuu sen toimivuus (useimmiten) tuntemattomilla aineistoilla koulutettuun laajaan kielimalliin. Tuntemattomuus tarkoittaa, että käyttöönottaja ei tiedä, onko mukana tekijänoikeussuojattua aineistoa. Generatiivisen tekoälyn tekijänoikeuskysymyksistä käydään jatkuvasti oikeutta maailmalla, eikä julkishallinnon tule sitoutua oikeustilaltaan epävarmoihin ratkaisuihin.

Virheet: Kielimallit hyödyntävät suuria tietomääriä, joista ne muodostavat todennäköisyypohjaisesti vastauksia ilman ymmärrystä tietosisällöstä, tarkoituksesta tai asiayhteydestä. Niiden virheet ovat pysyvä ominaisuus – lisäksi ne voivat antaa puutteellista tietoa. Tällaiseen teknologiaan ei yksiselitteisesti voida perustaa kansalaisten neuvontaa.

Hallituksen esityksessä puhutaan riskienhallinnan ja neuvonnan laadun valvonnan korostumisesta. Lakiesityksessä nämä on tyypistetty yhteen lauseeseen: “Viranomaisen on varmistettava neuvonnan laatu ennen palveluautomaation käyttöönottoa ja valvottava neuvonnan laatua käytön aikana.” Muotoilu ei ole riittävä muotoilu edes suhteessa HE:n 7. luvussa kuvattuihin varmistustoimiin. On huomattava, että generatiivisen tekoälyn tuottamia tuloksia on hyvin vaikeaa kontrolloida ennalta:

jokainen käyttäjä voi kuvata neuvontaa vaativaa tilannettaan omalla tavallaan, emmekä voi tietää mitä vastauksia tekoäly missäkin tilanteessa antaa.

Viranomaisneuvonnassa on otettava huomioon myös säädösten ja ohjeiden muuttuminen. Miten varmistetaan, että automaatio tuottaa vastauksen asianmukaisen lainsäädännön tai ohjeistuksen pohjalta, kun kysymykset voivat koskea mennyttä ja tulevaa tai kyseessä voi olla siirtymäaika? Miten varmistetaan, että automaatio ei myöhemminkään esitä vanhentuneita tietoja?

Näin ollen jatkossakin on hyvä vaatia automaattisesti annettavan neuvonnan tietosisällön ja kielenkäytön asianmukaisuuden varmistamista etukäteen, eikä ole syytä ottaa käyttöön menetelmiä, jotka eivät tätä vaatimusta täytä. Viranomaiskäytössä ratkaisun valvonta voi aiheuttaa kestäättömän suuret kustannukset.

Virkamiehen/työntekijän vastuu: hallituksen esityksessä esitetään, että vastuuta laajennettaisiin muihinkin kuin virkamiehiin, teknologian luonteen vuoksi. On selvää, että vastuussa on aina ihminen, mutta ongelmaa ei voi ratkaista tätä kautta. Kuinka virka- tai työsuhteessa oleva voi ottaa vastuuta neuvonta-automaation vastauksista, joihin ei voi itse vaikuttaa ja joista ei voi varmistua etukäteen?

Yhdenvertaisuus: toteamme, että on tärkeää varmistaa algoritmien syrjimättömyys ja läpinäkyvyys sekä palveluiden saatavuus ja saavutettavuus. Yhdymme yhdenvertaisuusvaltuutetun asiaan hyvin paneutuneeseen lausuntoon.

Henkilötietojen suoja: Hallituksen esityksen luku 4.5.3 kertoo monia vakavia huolenaiheita, joita ei ole ratkaistu.

Ympäristökysymykset: generatiivinen tekoäly poikkeaa muista virastoissa käytetyistä teknologioista valtavan resurssikulutuksensa vuoksi. Vaikka digipalvelulain soveltamisen tapauksessa kyseeseen tulee enemmänkin taustalla olevien mallien koulutusvaihe, on palveluautomaation luonnonvarajalanjaljet selvitettävä ennen käyttöönottoa.

Kaikki edellä mainitut ongelmat voidaan välttää tai minimoida pitäytymällä lain alkuperäisessä muotoilussa. Esitetty muutos väljempään sääntelyyn ei ole perusteltua etenäkään siltä pohjalta, että sillä nimenomaan tehtäisiin mahdolliseksi generatiivisen tekoälyn käyttö. Eri menetelmiä voidaan ottaa käyttöön ja prosesseja parantaa nykyisen lain puitteissa.

Yhdistyksen puolesta

Reija Haapanen, hallituksen puheenjohtaja

Haapanen Reija
Vastuullinen tekoäly ry